

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 71 – 2020

3–4

SUMAR

STUDII

- IOAN FEDOR PASCU, Biserica mănăstirii dominicane de la Sighișoara. Contribuții arheologice și istorice..... 193

NOTE ȘI DISCUȚII

- RADU BĂJENARU, *Varia Metalurgica* (III). Pumnale de metal din colecția Muzeului Dunării de Jos, Călărași..... 221
- ANCA-DIANA POPESCU, MARTA PETRUNEAC, MARIN FOCȘĂNEANU, DRAGOȘ MIREA, ION TUȚULESCU, Analiza compozițională și imagistică a dălții cu tub de înmănușare descoperite lângă Drăgășani 231
- MIRCEA VICTOR ANGELESCU, Histria. Noi date... vechi despre incinta arhaică a Acropolei ... 243
- DRAGOȘ HĂLMAGI, *Epigraphica tomitana* (I)..... 255
- ALEXANDRU AVRAM, DRAGOȘ HĂLMAGI, ALINA STREINU, Un faux pourtant non dépourvu d'intérêt de la collection « Maria et dr. George Severeanu »..... 265
- OANA DAMIAN, Din nou despre cetatea de la Păcuiul lui Soare 271
- ADRIAN IONIȚĂ, ALEXANDRU SIMON, *AL WA* – despre Mormântul 10 din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș la o sută de ani de la descoperirea sa 297

CRONICA

- CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XXXIX, 2019)..... 323

TEZE DE DOCTORAT

- ADRIANA GAȘPAR, Timișoara în epoca otomană în lumina descoperirilor arheologice..... 365
- MARIUS BLASKO, Moneda Europei Centrale în Țara Românească în perioada 1574–1611..... 373

IN MEMORIAM

Mircea D. Matei (<i>Adrian Ioniță</i>).....	379
Alexandru Barnea (<i>Adriana Panaite</i>).....	387
Mihail Zahariade (<i>Florian Matei-Popescu</i>).....	399
Emilian Popescu (<i>Constantin C. Petolescu</i>).....	409

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Bernard Holtzmann, <i>La sculpture de Thasos. Corpus des reliefs II. Reliefs à thème héroïque</i> , 2 vol., Études Thasiennes XXV, École Française d'Athènes, Athènes, 2018, 221 p. + LXXXIV pl. (<i>Florina Panait-Bîrzescu</i>).....	413
--	-----

<i>ABREVIERI</i>	417
------------------------	-----

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 71 – 2020

3–4

SOMMAIRE

ÉTUDES

- IOAN FEDOR PASCU, Die Kirche des dominikanischen Klosters in Schäßburg. Archäologische und historische Beiträge 193

NOTES ET DISCUSSIONS

- RADU BĂJENARU, *Varia Metalurgica* (III). Tanged daggers from the collection of the Lower Danube Museum, Călărași 221
- ANCA-DIANA POPESCU, MARTA PETRUNEAC, MARIN FOCȘĂNEANU, DRAGOȘ MIREA, ION TUȚULESCU, Compositional and X-ray imaging analysis of the socketed chisel discovered near Drăgășani 231
- MIRCEA VICTOR ANGELESCU, Istros/Histria. Des nouvelles... anciennes données sur l'enceinte archaïque de l'Acropole..... 243
- DRAGOȘ HĂLMAGI, *Epigraphica tomitana* (I) 255
- ALEXANDRU AVRAM, DRAGOȘ HĂLMAGI, ALINA STREINU, Un faux pourtant non dépourvu d'intérêt de la collection « Maria et dr. George Severeanu » 265
- OANA DAMIAN, De nouveau sur la fortification de Păcuiul lui Soare..... 271
- ADRIAN IONIȚĂ, ALEXANDRU SIMON, *AL-WA* – On grave 10 in the princely Saint-Nicholas Church in Curtea de Argeș (one hundred years since its discovery)..... 297

CHRONIQUE SCIENTIFIQUE

- CONSTANTIN C. PETOLESCU, Chronique épigraphique de la Roumanie (XXXIX, 2019) 323

THÈSES DE DOCTORAT

- ADRIANA GAȘPAR, Ottoman Timișoara in the light of archaeological finds 365
- MARIUS BLASKO, Central European coinage in Wallachia between 1574 and 1611..... 373

IN MEMORIAM

Mircea D. Matei (<i>Adrian Ioniță</i>).....	379
Alexandru Barnea (<i>Adriana Panaite</i>).....	387
Mihail Zahariade (<i>Florian Matei-Popescu</i>).....	399
Emilian Popescu (<i>Constantin C. Petolescu</i>).....	409

COMPTE RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Bernard Holtzmann, <i>La sculpture de Thasos. Corpus des reliefs II. Reliefs à thème héroïque</i> , 2 vol., Études Thasiennes XXV, École Française d'Athènes, Athènes, 2018, 221 p. + LXXXIV pl. (<i>Florina Panait-Bîrzescu</i>).....	413
--	-----

<i>ABRÉVIATIONS</i>	417
---------------------------	-----

MONEDA EUROPEI CENTRALE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA 1574–1611

MARIUS BLASKÓ*

*Moneda Europei Centrale în Țara Românească în perioada 1574–1611*¹ tratează, după cum arată titlul, numai moneda europeană și rolul său în Țara Românească în perioada considerată a marca sfârșitul Evului Mediu în acest spațiu. Accentul pe analiza exclusivă a monedelor din Europa este relevant întrucât, pentru Țara Românească, epoca este caracterizată de statutul de vasalitate față de Imperiul Otoman, iar economia, până spre finalul secolului al XVI-lea, este puternic dominată de moneda acestuia.

Lucrarea se bazează pe sursele numismatice disponibile (publicate sau inedite) și urmărește schimbările produse în circulația monetară din Principat; o atenție sporită este acordată perioadei războiului dintre Țara Românească și Imperiul Otoman, în contextul mai amplu al conflictului dintre Sfânta Alianță și Înalta Poartă.

Teza cuprinde introducerea, patru capitole – două dintre acestea împărțite la rândul lor în subcapitole –, referințe bibliografice și anexe. Aceasta include, pe lângă reconsiderarea întregului dosar al descoperirilor monetare din perioada analizată, patru tezaure aflate în colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” publicate acum pentru prima oară: Cosâmbești (jud. Ialomița), Podu Dâmboviței (jud. Argeș), Zimnicea I și Zimnicea II (jud. Teleorman). Textului lucrării i se adaugă referințele bibliografice și anexele; cele din urmă cuprind cataloagele tezaurilor inedite, două hărți, prezentând repartizarea tezaurilor pe teritoriul Țării Românești, lista tezaurilor din Moldova, Transilvania și Ungaria (atât Regatul, cât și teritoriul aflat sub ocupație otomană) incluse în analize comparative, lista descoperirilor izolate și patru planșe cu piese reprezentative din depozitele inedite.

În *Introducere* sunt discutate limitele cronologice ale investigației și definirea spațiului considerat a fi central european. Limita inferioară a perioadei analizate reprezintă începutul domniei sultanului Murad al III-lea (1574–1595), care a angajat Imperiul Otoman în două războaie îndelungate și costisitoare, cel împotriva Iranului (1578–1590) și „războiul cel lung” împotriva Habsburgilor și aliaților

---

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: marius.blasko@gmail.com.

¹ Teza a fost susținută la 17 decembrie 2019, la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, sub conducerea CȘ I Dr. Eugen Nicolae, cu o comisie compusă din: CȘ I Dr. Radu Băjenaru (președinte), CȘ I Dr. Aurel Vilcu, Prof. Dr. Antal Lukács și CȘ II Dr. Aurel-Daniel Stănică.

lor (1591/1593–1606). Totodată, pentru Țările Române, anul 1574 marchează începutul deteriorării statutului acestora, odată cu sfârșitul domniei lui Ioan Vodă în Moldova. Limita superioară este marcată de reinstaurarea dominației otomane în Țara Românească, prin sfârșitul domniei lui Radu Șerban, continuatorul politicii antiotomane a lui Mihai Viteazul, iar în Moldova prin înlăturarea Movileștilor propolonezi. Zona definită în lucrare drept „Europa centrală” cuprinde emisiunile din Imperiul Romano-German, din Ungaria, din Principatul Transilvaniei și din spațiul polonez.

În prezentarea *Stadiului cercetării* (capitolul I), s-a urmărit modul în care au fost tratate problemele de circulație monetară, descoperirile monetare și principalele nominaluri de pe piață în bibliografia de specialitate din România. În etapa incipientă a numismaticii românești, cercetarea aspectelor monetare de la finalul secolului al XVI-lea a fost, mai degrabă, neglijată sau prezentată sumar. Începând cu anii '70 ai secolului trecut, odată cu creșterea semnificativă a numărului de tezaure publicate, se intensifică și apariția lucrărilor referitoare la diverse aspecte ale circulației monetare. Cele care priveau principalele nominaluri aflate în circulație în Țara Românească în secolele XVI–XVII, precum denari, tripli groși sau taleri, abordau rolul acestora pe piața locală, structura circulației în lumina tezaurelor și evoluția acestor nominaluri. Printre problemele ridicate în literatură, de interes pentru prezenta teză este chestiunea stabilirii momentului apariției talerilor în circulația monetară și în depozitele monetare din Țara Românească. În ceea ce privește lucrările de sinteză, se remarcă lucrarea lui Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în țările române în secolul al XVI-lea*, care reprezintă un important reper pentru teza de față. Întrucât analiza acestuia este structurată pe anii 1501–1580 și 1581–1600, ne oferă imaginea pieței monetare în perioada premergătoare celei analizate de noi, iar pentru ultimele două decenii ale secolului, ne permite să urmărim schimbările produse de apariția unor noi descoperiri monetare.

În încercarea de a oferi o imagine exhaustivă a situației din Țara Românească, o evaluare a descoperirilor monetare publicate anterior se dovedește nu doar utilă, ci și necesară, întrucât, în multe cazuri, maniera de publicare ridică diverse probleme. Astfel, capitolul II, *Evaluarea descoperirilor monetare*, oferă un repertoriu al tezaurelor monetare din Țara Românească încheiate cu emisiuni din perioada 1574–1611. Acesta este structurat în trei subcapitole: tezaure, descoperiri izolate și considerații generale. Pentru a include întreg materialul disponibil, cel dintâi subcapitol, *Tezaure* (II.1), este, la rândul său, împărțit în alte două subcapitole, *Tezaure utilizate în analiza statistică* (II.1.1) și *Tezaure neutilizate în analiza statistică* (II.1.2). În prezentarea tuturor tezaurelor s-a notat termenul *post quem*, numărul de piese, structura tezaurului, valoarea acestuia exprimată în aspri, referințele bibliografice și date privind condițiile de descoperire. Tezaurele utilizate în analiza statistică sunt în număr de 44, trei dintre acestea fiind publicate pe parcursul elaborării tezei (Urziceni, jud. Ialomița; „județul Dolj”; Gălbinași, jud. Călărași), iar patru sunt inedite (Cosâmbesti, Podu Dâmboviței, Zimnicea I și Zimnicea II). Cu excepția acestora, în cazul publicațiilor anterioare, acolo unde era necesar, s-au oferit informații suplimentare; de cele mai multe ori,

acestea au vizat mai ales reidentificări ale emitenților sau atelierelor. Întocmirea unui repertoriu destul de bogat – 21 de tezaure neincluse în calculele statistice – s-a făcut pentru a oferi o imagine cât mai completă a materialului existent. Motivele excluzerii acestora sunt multiple: momentul îngropării unora depășește cu câțiva ani limita superioară a perioadei analizate, însă ilustrează evoluția ulterioară a pieței; unele sunt prezentate foarte vag, incomplet sau au o structură incertă; altele, din cauza manierei de publicare, se dovedesc neutilizabile. Totuși, semnalarea anumitor piese, de regulă parte a unor tezaure inedite, nu poate fi ignorată, aceste informații adăugându-se la creionarea unei imagini cât mai ample a monedei aflate în circulație. Întrucât semnalările de *Descoperiri izolate* (II.2) sunt, la rândul lor, prezentate destul de sumar în literatură, subcapitolul cuprinde un număr destul de redus de piese, cea mai mare parte a materialului provenind din București și împrejurimi. Deși nu s-a reușit întocmirea unui repertoriu mai vast, piesele incluse oferă o imagine a numerarului provenind din Europa aflat în circulație și netezaurizat. *Considerațiile generale* (II.3) centralizează datele privind materialul inclus în acest capitol și problemele apărute în întocmirea acestui repertoriu, cauzate, în principal, de publicările sumare sau inexacte ale unor tezaure sau de republicările altora. Totodată, sunt evidențiate modificările aduse anumitor depozite publicate anterior; în majoritatea cazurilor acestea se referă la reidentificări ale pieselor.

Structura monedei în circulație (capitolul III) analizează materialul atât din perspectiva *emitenților* (III.1), cât și din cea a *categoriilor monetare* (III.2). Secțiunea introductivă a capitolului prezintă structura materialului numismatic inclus în analiza statistică și stabilește ratele de schimb cu care s-a operat în calcule. Totodată, întrucât lucrarea susmenționată a lui Bogdan Murgescu a constituit unul dintre punctele de plecare în întocmirea tezei, capitolul include o scurtă analiză comparativă cu rezultatele cercetării acestuia. Sunt prezentate diferențele obținute (pentru perioada 1581–1600), odată cu includerea a cincisprezece depozite publicate ulterior anului 1996. Schimbările produse de apariția noilor tezaure sunt substanțiale, întrucât indică modificări mai profunde decât se știa anterior; declinul monedei otomane este mai puternic (ponderea sa scade de la 38,5% la 22,6%); moneda maghiară înregistrează la rândul său o scădere; monedele vest europene (talerii din spațiul german, dar și din cel olandez) au o pondere mai mare decât anterior; cea mai semnificativă diferență se întâlnește în cazul monedei emise în sistem polonez (de la o pondere de 3,4% la 21,1%).

Analiza pe *emitenți* se oprește asupra emisiunilor din *Regatul Ungariei* (III.1.1), *Imperiul Romano-German* (III.1.2), *Uniunea Polono-Lituaniană* (III.1.3) și *Principatul Transilvaniei* (III.1.4). În fiecare caz sunt prezentate date privind numărul, structura pe emitenți și ateliere, precum și valoarea respectivelor piese; totodată, sunt abordate principalele probleme ridicate în literatură. În cazul pieselor din Ungaria, de departe cele mai numeroase (două treimi din totalul monedelor), se discută ponderea valorică scăzută (sub o cincime), cauzată de faptul că acestea sunt aproape în totalitate denari. Piesele sunt analizate și din perspectiva asocierii lor cu alte nominaluri de pe piață, iar accentul se pune pe asocierea cu denarii maghiari emiși

anterior anului 1526. În ceea ce privește piesele din Imperiul Romano-German, cele cu cea mai mare pondere valorică, cercetarea urmărește originea, contextul și căile de pătrundere ale acestora în Țara Românească. În cazul monedelor poloneze, sunt definite emisiunile considerate a fi din „sistem polonez”, cele bătute în Polonia și Lituania anterior Uniunii de la Lublin (1569), cele de după acest moment și cele ale teritoriilor aflate sub suzeranitatea Poloniei și care se înscriu în același sistem monetar (Prusia și ducatele sileziene). Distribuția lor este evidențiată după atelierele care le-au bătut și numeroasele emisiuni ale pieselor de trei groși. Pătrunderea acestora în Țara Românească în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea este analizată în contextul „războiului cel lung”, iar intensificarea acestui fenomen în cel al campaniei poloneze în Muntenia din anul 1600; relevantă este și discuția asupra rolului său de „monedă de război”, pentru aceasta discutându-se și situația din spațiul învecinat. Analiza monedelor Principatului Transilvaniei, cel mai puțin numeroase dintre cele central europene, cuprinde problematica debutului producției proprii de monede, motivele prezenței lor scăzute în tezaure și contextul pătrunderii acestora în Țara Românească.

Examinarea pe *categorii monetare* vizează *moneda de aur* (III.2.1), *moneda de argint de valoare ridicată* (III.2.2), *moneda de argint de valoare mică și mijlocie* (III.2.3) și *piesele false* (III.2.4). În cazul monedei de aur, sunt discutate motivele prezenței sale foarte reduse (întâlnită în patru tezaure, dintre care unul compus exclusiv din astfel de piese) și se apelează la o analiză similară pentru spațiul învecinat. Pieselor de argint de valoare ridicată, din categoria talerului, le este acordată o atenție sporită. Analiza începe printr-un scurt istoric al apariției și evoluției nominalului și al rolului jucat de acesta în circulația monetară din Europa și Imperiul Otoman, în cadrul fluxurilor internaționale. Stabilirea momentului pătrunderii nominalului respectiv în circulația din Țara Românească este una dintre problemele cărora actuala lucrare dorește să le ofere un răspuns. În acest scop, sunt prezentate date din documente de epocă, din Țara Românească, din Imperiul Otoman și însemnări ale contemporanilor, dar și o analiză comparativă cu situația din statele învecinate, menită să indice rolul acestei monede în circulație, precum și direcția sa de pătrundere. Tezaurele incluse în lucrare sunt, însă, cele mai importante izvoare în determinarea acestui moment. Trecerea în revistă a tuturor acestor informații urmărește observarea relațiilor de cauzalitate dintre evenimentele politico-militare ale epocii și prezența pieselor din această categorie monetară în cantități tot mai mari în Țara Românească. Prezentarea monedei mărunte de argint începe prin definirea categoriilor, cele cu valoare mică sunt cele de jumătate de groș, de un groș, denari și aspri, iar cele de valoare mijlocie sunt piesele de trei groși, cele de șase groși sau șahii otomani. Evidența schimbărilor de greutate și de conținut de metal prețios, dar și evoluția istorică a acestor piese sunt incluse pentru a înțelege menținerea în circulație a monedei mărunte, cea mai accesibilă populației (precum arată și descoperirile izolate), pentru o perioadă mai îndelungată. Discuția despre piesele false se bazează pe un număr redus de piese, datorat, în parte, și publicării sumare a materialului, dar și faptului că subiectul falsurilor din Țara Românească din această perioadă este rareori abordat în literatură. Sunt prezentate principalele nominaluri care se falsifică în epocă, tehnica de falsificare

și dificultățile de identificare a acestei categorii de piese și este semnalată existența unui posibil atelier clandestin în sudul Câmpiei Panonice.

Concluziile (capitolul IV) însușează particularitățile schimbărilor produse în circulația monetară din Țara Românească în ultimul sfert al secolului al XVI-lea și primul deceniu al secolului al XVII-lea. Incluziunea noilor depozite monetare, reevaluarea celor publicate anterior și prezentarea descoperirilor izolate adaugă informații substanțiale despre structura monedei aflate în circulație. Evenimentele politico-militare ale epocii, în special cele din jurul anului 1595, au influențat în mod evident piața monetară, locul monedei otomane fiind luat de nominaluri europene, numărul celor aflate deja pe piață crescând semnificativ, dar, în același timp, apărând și nominaluri noi, precum tripli groși sau, cu un impact mai îndelungat, taleri. Această constatare este datorată numărului foarte mare de tezaure care se încheie cu monede din perioada 1595–1601, nu mai puțin de 29 dintre cele 44 incluse în analiza statistică. Repartizarea geografică a acestor tezaure oferă un argument suplimentar pentru a le pune în directă legătură cu „războiul cel lung”. Orizontul tezaurelor încheiate în jurul anului 1595, confirmat de cercetare, reflectă nivelul devastărilor, dar și direcțiile de atac care au definit campania din acel an, remarcându-se trei grupe de tezaure. Cea dintâi este pe linia Dunării, unde au avut loc primele lupte cu rezultate semnificative. Cea de-a doua este în Muntenia și urmează linia retragerii trupelor creștine spre Târgoviște după bătălia de la Călugăreni, înaintarea armatei otomane spre București, dar ilustrează și situația din zonele învecinate supuse incursiunilor de pradă. A treia grupă, zona Subcarpaților de Curbură, corespunde direcției de înaintare a trupelor poloneze conduse de Jan Zamoyski în anul 1600.

Având în vedere evoluția acestor nominaluri în lumina descoperirilor monetare, atât intensificarea pătrunderii celor aflate deja în circulație (denari), cât și apariția celor noi (tripli groși și taleri) nu poate fi privită independent de conflictul militar. Astfel, fiecare spațiu monetar din zona Europei centrale a îndeplinit câte un rol pe piața monetară din Țara Românească: denarii ungurești au ocupat rolul de monedă mărunță, după încheierea dominației asprului otoman, tripli groșii polono-lituanieni pe cel de monedă mijlocie, iar talerii pe cel de monedă cu valoare ridicată.

În esență, rezultatele investigației oferă o imagine actualizată, sensibil îmbogățită, asupra schimbărilor semnificative de pe piața monetară din Țara Românească, în special în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea, cu evidențierea unor aspecte noi, care țin de istoria militară și politică, și oferă o bază mai sigură pentru cercetările viitoare care vor folosi sursele numismatice.

ABREVIERI

AA	Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen – Berlin
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Seria Arheologie-Istorie-Conservare, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
AÉ	l'Année Épigraphique, Paris
AISC	Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj
Alt Schaessburg/Alt-Schäsburg	Alt-Schäsburg. Istorie. Patrimoniu, Anuarul Muzeului de Istorie din Sighișoara
AnB	Analele Banatului, Timișoara
Anatolian Studies	Anatolian Studies. Journal of the British Institute at Ankara, 1951–
Apulum	Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat tudományos folyóirata, Budapesta
Archiva Moldaviae	Archiva Moldaviae. Societatea de Științe Istorice din România, Iași
ArchKorr	Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
Argesis	Argesis. Muzeul Județean Argeș, Pitești
Arhiva (Iași)	Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași
ArhMold	Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie, Iași
Aristonothos	Aristonothos. Scritti per il Mediterraneo antico
AUVT–SAH	Annales de l'Université « Valahia », Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire
Banatica	Banatica, Muzeul Banatului Montan, Reșița
BARIntSer	British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BÉ	Bulletin Épigraphique, Paris
Biblarh	Biblioteca de arheologie, Editura Academiei Române, București
BiblMemAnt	Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț
BiblThrac	Bibliotheca Thracologica, București
BMI	Buletinul Monumentelor Istorice, București
Britannia	Britannia. A Journal of Roman-British and Kindred Studies. Society for the Promotion of Roman Studies, Cambridge
Bulletin AIESEE	Bulletin de l'Association Internationale des Études Sud-Est Européennes
Byzantina	Byzantina, Thessaloniki
I.Byzantion	A. Łajtar, <i>Die Inschriften von Byzantion. I. Die Inschriften</i> (IGSK 58), Bonn, 2000
CA	Cercetări Arheologice, București
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CCDJ	Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CEpR	Constantin C. Petolescu, <i>Cronica epigrafică a României</i> , SCIVA, București
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin, 1863–
CN	Cercetări numismatice, București

Colloquia Antiqua	Colloquia Antiqua: Supplements to the Journal Ancient West & East
I.Cret.	M. Guarducci, <i>Inscriptiones Creticae</i> I–IV, Rome, 1935–1950
Cultura polisa	Cultura polisa, Novi Sad
Cyrrillomethodianum	Cyrrillomethodianum Studies on the History of Greek-Slavic Relations, Thessaloniki
Dacia	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; Dacia N.S. (nouvelle série), Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, Académie Roumaine, Institut d'archéologie « V. Pârvan », București
Dacoromania	Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität, Freiburg/München
Dobrudža/Dobrudja	Dobrudja. Sbornik istoriceskii Muzei v Dobrici i Silistra
EAIVR	<i>Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, A–C, D–L, M–Q</i> , București, 1994, 1996, 2000
EphemNap	Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
I.Ephesos	H. Wankel, R. Merkelbach et al., <i>Die Inschriften von Ephesos</i> I–VII (IGSK 11–17), Bonn, 1979–1984
Glasul Bisericii	Glasul Bisericii, Mitropolia Munteniei și Dobrogei
Historia Urbana	Historia Urbana. Comisia de Istorie a Orașelor din România, Sibiu
IDR	<i>Inscriptiones Daciae Romanae – Inscriptiile Daciei romane</i> , colecție coordonată de Dionisie M. Pippidi și Ioan Iosif Russu, București, I. <i>Introducere istorică și epigrafică – Diplomele militare – Tăblițele cerate</i> (Ioan Iosif Russu), 1975; II. <i>Olenia și Muntenia</i> (Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu), 1977; III/1. <i>Dacia Superior. Zona de sud-vest</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Nicolae Gudea, Volker Wollmann și Milena Dușanić), 1977; III/2. <i>Ulpia Traiana Dacica (Sarmizegetusa)</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Ioan Piso și Volker Wollmann), 1980; III/3. <i>Dacia Superior. Zona centrală (teritoriul dintre Ulpia Traiana, Micia, Apulum, Alburnus Maior, Valea Crișului)</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Octavian Floca și Volker Wollmann), 1984; III/4. <i>Zona răsăriteană</i> (Ioan Iosif Russu), 1988; III/5. <i>Inscriptions d'Apulum</i> (deux fascicules, Ioan Piso), Paris, 2001 (Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, XXIV); III/6. <i>Apulum – Instrumentum domesticum</i> , București, 1999 (Cloșca L. Băluță)
IDRE	Constantin C. Petolescu, <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie (Ier-IIIe siècles)</i> , I–II, Bucarest, 1996–2000
IG	<i>Inscriptiones Graecae</i> , Berlin, 1873–
IGBulg	Georgi Mihailov, <i>Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae</i> I–V, Sofia, 1956–1997
IGLS	<i>Inscriptions Grecques et Latines de la Syrie</i> , Paris, 1929 –
IGLR	Emilian Popescu, <i>Inscriptiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România</i> , București, 1976
IGR	<i>Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes</i> , Paris, 1906–1927
ILD	Constantin C. Petolescu, <i>Inscriptiile latine din Dacia</i> , I–II, București, 2005–2016
Il Mar Nero	Il Mar Nero : Annali di Archeologia e Storia, Roma
ILS	Hermann Dessau, <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , Berlin, I (1892), II/1–2 (1906), III/1 (1914), III/2 (1916)

IOSPE I ²	V.V. Latyshev, <i>Inscriptiones Tyrae, Olbiae, Chersonesi Tauricae, aliorum locorum a Danubio usque ad regnum Bosporanum, iterum ed.</i> , Sankt Petersburg, 1916
IPD ⁴	Árpád Dobó, <i>Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem provinciarum pertinentes</i> , Academia Scientiarum Hungarica, Budapesta, 1975
IRT ²	J.M. Reynolds, J.B. Ward-Perkins <i>et alii</i> , <i>The Inscriptions of Roman Tripolitania. Enhanced electronic reissue</i> http://inslib.kcl.ac.uk/irt2009/ , London, 2009
ISM	<i>Inscriptiones Scythiae Minoris – Inscriptiile din Sythia Minor</i> , București, I. <i>Histria și împrejurimile</i> (Dionisie M. Pippidi), 1983; II. <i>Tomis și teritoriul său</i> (Iorgu Stoian), 1987; III. <i>Callatis et son territoire</i> (Alexandru Avram), 1999; IV. <i>Tropaeum – Durostorum – Axiopolis</i> (Emilian Popescu), 2015 ; V. <i>Capidava – Troesmis – Noviodunum</i> (Emilia Doruțiu-Boilă), 1980; VI.2. <i>Tomis et son territoire</i> (Alexandru Avram, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu), 2018
JAHA	Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
JbRGZM	Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz
JRA	Journal of Roman Archaeology, Portsmouth, Rhode Island
Latomus	Latomus. Revue d'Études Latines, Bruxelles
Litua	Litua. Studii și Cercetări, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu Jiu
MCA	Materiale și Cercetări Arheologie, București
Museikon	Museikon. A Journal of Religious Art and Culture, Alba Iulia
I.Mus. Iznik	S. Şahin, <i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)</i> , I-II 1-3 (IGSK 9-10 1-3), Bonn, 1979-1987
Novensia	Novensia. Uniwersytet Warszawski
Oltenia	Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
PAS	Prähistorische Archäologie in Südosteuropas, Berlin
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München – Stuttgart
I.Perinthos	M.H. Sayar, <i>Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung. Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften</i> , Vienna, 1998
Peuce	Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
PHAROS	Pharos. Studien zur griechisch-römischen Antike. Band 42, herausgegeben von Krešimir Matijević, Christoph Schäfer und Wolfgang Spickermann
Phoenix	Phoenix. Classical Association of Canada
PIR ²	<i>Prosopographia Imperii Romani, saec. I-III</i> , ed. II, Berlin-Leipzig
Pontica	Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
Revista Arheologică	Revista Arheologică S.N., Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chișinău
RE	Pauly-Wissowa, Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaften, Stuttgart, 1893-
REG	Revue des Études Grecques, Paris
REL	Revue des Études Latines, Paris
RÉSEE	Revue des Études Sud-Est Européennes, București
RevIst	Revista de Istorie, București
RevMuz	Revista Muzeelor, București
Revue Archéologique	Revue Archéologique, Paris

RGZM	Barbara Pferdehirt, <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseum</i> , Mainz, 2004
RMD	Margaret M. Roxan, <i>Roman Military Diplomas</i> , London: I. <i>Roman Military Diplomas 1954–1977</i> , 1978; II. <i>Roman Military Diplomas 1978–1984</i> , 1985 ; III. <i>Roman Military Diplomas 1985–1993</i> , 1994; Margaret M. Roxan, P. Holder, <i>Roman Military Diplomas IV</i> , 2003; P. Holder, <i>Roman Military Diplomas V</i> , 2006
RMI	Revista Monumentelor Istorice, București
RMM–MIA	Revista Muzeelor și Monumentelor-Monumente Istorice și de Artă, București
RRH	Revue Roumaine d'Histoire, București
SAA	Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
Sargetia	Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
SEG	<i>Supplementum Epigraphicum Graecum</i> , Leiden, 1923 –
SCIA	Studii și Cercetări de Istoria Artei, București
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SMMIM	Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară, București
SlovArch	Slovenská Archaeológia, Nitra
Speculum	Speculum. A Journal of Medieval Studies, Medieval Academy of America
Starinar	Starinar, Belgrad
I.Stratonikeia	M.Ç. Şahin, <i>Die Inschriften von Stratonikeia</i> , I–II 1/2 (IGSK 21–22 1/2, 68), Bonn, 1981–2010
Studia Archeologiczne	Studia Archeologiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
Studies and Materials	Studies and Materials, Poznań
Studii	Studii. Revista de Istorie, București
Suceava	Suceava. Studii și materiale / Suceava, Anuarul Muzeului Județean Suceava / Anuarul Muzeului Bucovinei, Suceava
Syria	Syria. Revue d'Art Oriental et d'Archéologie, Institut français du Proche-Orient, Paris
TAM	<i>Tituli Asiae Minoris</i> , Vienna, 1901 –
TIR	<i>Tabula Imperii Romani</i>
Transylvanian Review	Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca
Tyche	Tyche. Beiträge zur Alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik, Viena
UPA	Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bonn
Valachica	Valachica. Chronica Valachica. Studii și materiale de istorie, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște
ZAM	Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters
Zargidava	Zargidava, Muzeul Județean Bacău
Ziridava	Ziridava. Studia Archaeologica, Muzeul Județean Arad
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn
ZSAK	Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte, Basel